

**Relaties tussen de Grote Vijf persoonlijkheidskenmerken en angstsymtomen
van adolescenten gemedieerd door opvoedgedrag van vaders en moeders**

Bachelorthesis

Mariëlle Drost, Celina Bakker, Julianne Unser en Jola van Leeuwen

Universiteit Utrecht

Cursus: Thesis Pedagogische Wetenschappen 2014/2015
Cursus code: 200300087
Studenten: Jola van Leeuwen (5624452)
Mariëlle Drost (5624851)
Julianne Unser (5614392)
Celina Bakker (5628091)
Werkgroep docent: J. Endendijk
Werkgroep nummer: 7
Subgroep: 3
Inleverdatum: 8 juni 2015

Samenvatting

Achtergrond: In deze studie is de relatie onderzocht tussen de Grote Vijf persoonlijkheidskenmerken en angstsymptomen van adolescenten gemedieerd door opvoedgedrag van vaders en moeders. **Methode:** De gebruikte data is afkomstig uit een Vlaams longitudinaal onderzoek naar persoonlijkheid, ouderschap en ontwikkeling. Persoonlijkheidskenmerken van de adolescenten zijn gemeten met de HiPIC, warmte met de PPQ, psychologische controle met de PCS-YSR en de PS is gebruikt om overreactiviteit en laksheid te meten. Op het zesde meetmoment in 2009 deden er in totaal 433 adolescenten mee waarvan 204 jongens (47.1%) en 229 (52.9%) meisjes. Zij hadden een leeftijd van 14 tot en met 17 jaar oud ($M = 15$ jaar en 6 maanden, $SD = 1.17$). **Resultaten:** Hiërarchische meervoudige regressieanalyses lieten zien dat een lage mate van welwillendheid bij adolescenten meer overreactiviteit en psychologische controle bij vaders uitlokt, wat gerelateerd is aan meer angst. Een hoge mate van welwillendheid bij adolescenten lokt meer psychologische controle uit bij moeders en is gerelateerd aan meer angst. Een lage mate van emotionele stabiliteit lokt meer psychologische controle uit bij vaders en is gerelateerd aan meer angst. **Conclusie:** Negatieve opvoedgedragingen van met name vaders hebben een sterke mediërende rol op angst van adolescenten. **Steekwoorden:** adolescenten, opvoeding, vaders en moeders, persoonlijkheidskenmerken, de Grote Vijf, angst

Abstract

Background: This study examined the relationship between the Big Five personality traits and fear symptoms in adolescents mediated by parenting behavior of fathers and mothers. **Methods:** Data from the Flemish longitudinal study on personality, parenting and development was used for this research. Personality traits from adolescents were measured by HiPIC, warmth was measured by PPQ, psychological control was measured by PCS-YSR and the PC was used to measure overreactivity and laxness. At the time of the sixth measurement wave in 2009, the sample data consisted of 433 adolescents with 204 boys (47.1%) and 229 (52.9%) girls aged between 14 until 17 years old ($M = 15$ years and 6 months, $SD = 1.17$). **Results:** Hierarchical multivariate regression analyses showed that a low level of willingness by adolescents provokes more overreactivity and psychological control of fathers and was related to a higher level of fear. A high level of willingness by adolescents provokes more psychological control by mothers and was related by a higher level of fear. Furthermore, a low level of emotional stability provokes more psychological control of fathers and is related to more fear. **Conclusion:** Negative parenting behavior especially from fathers has a strong mediating role on fear of adolescents. **Keywords:** adolescents, parenting, mothers and fathers, personality traits, the Big Five, fear

Inleiding

Angststoornissen zijn de meest voorkomende psychiatrische problematiek in de adolescentieperiode (Gullone, Kostanski, Ollendick, & Shek, 2000; Rapee, Schniering, & Hudson, 2009). Angstsymptomen bestaan uit bangheid, zich zorgen maken en andere negatieve gemoedstoestanden (Wood, McLeod, Sigman, Hwang, & Chu, 2003). De schattingen voor de prevalentie van angststoornissen bij kinderen en adolescenten variëren van 2.5 tot 5% (Rapee et al., 2009) maar er bestaan ook hogere schattingen van 12 tot 25% (Kessler et al., 2009). De adolescentie is een fase waarin veel veranderingen plaatsvinden, waardoor adolescenten meer kwetsbaar zijn voor angst (Ormel et al., 2015). Angstsymptomen tijdens de adolescentie worden gezien als risicofactor voor het ontwikkelen van angststoornissen in de volwassenheid (Goodwin et al., 2004; Batelaan et al., 2012). Daarnaast kan angst bij adolescenten leiden tot problemen in het gezinsfunctioneren (Ezpeleta, Keeler, Alaatin, Costello, & Angold, 2001), sociale problemen en problemen op school (Essau, Conradt, & Petermann, 2000). Vaak onderschatten ouders de aanwezigheid van angst bij hun kinderen, met name oudere kinderen zijn steeds beter in staat om hun emoties te maskeren (Gullone et al., 2000). Deze redenen geven het belang weer om onderzoek te verrichten naar factoren die samenhangen met angstsymptomen van adolescenten van 14 tot 17 jaar. In de huidige studie wordt gekeken naar zowel persoonlijkheidskenmerken van de adolescent als de mediërende rol van opvoedgedrag van vaders en moeders in relatie tot angst van adolescenten.

Vanaf de kindertijd is zichtbaar dat persoonlijkheidskenmerken een grote rol spelen bij angstsymptomen (Caspi & Shiner, 2006). Ecologische transactionele modellen suggereren dat individuele kindfactoren zoals persoonlijkheid, risicofactoren zijn voor het ontstaan van aanpassingsproblemen, waaronder angstsymptomen (Cicchetti & Toth, 1998). Volgens dit model ontlocken positieve persoonlijkheidskenmerken zoals een hoge mate van emotionele stabiliteit, minder angst dan negatieve persoonlijkheidskenmerken zoals een lage mate van emotionele stabiliteit. Persoonlijkheidskenmerken zijn verworven patronen van gedachten en gedragsneigingen (McCrae et al., 2000). Persoonlijkheidskenmerken van adolescenten kunnen worden geconceptualiseerd aan de hand van De Grote Vijf. Dit is een veelgebruikt model en geschikt om individuele verschillen tussen adolescenten systematisch te beschrijven, namelijk: extraversie, welwillendheid, consciëntieusheid, emotionele stabiliteit en vindingrijkheid (Shiner & Caspi, 2003). Extraversie verwijst naar mensen die over het algemeen actief, assertief, energiek en sociaal zijn. Welwillendheid verwijst naar kwaliteit van interactie, variërend van mededogen tot vijandschap en beschrijft individuen aan de hand van vertrouwen, altruïsme, bescheidenheid en warmte. Consciëntieusheid is de mate waarin personen taak- en doelgericht te werk gaan. Emotionele stabiliteit is de mate waarin personen bij

onzekerheden of een emotionele situatie, ontspannen en emotioneel in evenwicht blijven. Tot slot wordt de mate van vindingrijkheid uitgedrukt in de begrippen, nieuwsgierigheid, creativiteit en intellect (Mervielde, De Fruyt, & Jarmuz, 1998).

Empirische studies hebben aangetoond dat kinderen en adolescenten met een hoge mate van emotionele stabiliteit en extraversie minder angstsymptomen ervaren (Muris, Meesters, & Blijlevens, 2007; Van Leeuwen, Mervielde, Braet, & Bosmans, 2004; Van Leeuwen, Mervielde, De Clercq, & De Fruyt, 2007). Een hoge mate van consciëntieusheid hangt samen met meer internaliserende problematiek, zoals angst (Gamez, Schmidt, & Watson, 2010). Onderzoeken naar de samenhang tussen welwillendheid en internaliserende problematiek laten verschillen in resultaten zien. Sommige studies tonen aan dat een hoge mate van welwillendheid samenhangt met minder internaliserende problemen (Clark, Watson, & Mineka, 1994). Daarentegen toont recent onderzoek aan dat juist een hoge mate van welwillendheid zorgt voor meer internaliserende problemen (Kushner, Tackett, & Bagby, 2012). Daarnaast blijkt dat er een verband is tussen een hoge mate van consciëntieusheid en vindingrijkheid en minder internaliserend gedrag (Van den Akker et al., 2010; Van Leeuwen et al., 2004).

Een andere belangrijke factor die gerelateerd is aan angst, is het opvoedgedrag van ouders. Theoretische modellen van angststoornissen suggereren dat opvoeding en meer specifiek warmte, een rol spelen bij het in stand houden, ontwikkelen en verminderen van angst in de kindertijd (Dadds & Roth, 2001; Fox, Henderson, Marshall, Nichols, & Ghera, 2005). Opvoedaspecten die een rol spelen bij de ontwikkeling van angst bij adolescenten zijn warmte, laksheid, overreactiviteit en psychologische controle. Warmte kenmerkt zich door aangename interacties tussen ouder en kind en ouders die betrokken zijn bij het kind zijn/haar activiteiten (Clark & Ladd, 2000). Laksheid daarentegen is een manier van opvoeden waarbij ouders op een inconsequente manier handelen en niet de juiste consequenties bedenken voor het gedrag van hun kinderen. Regels en gedragsnormen worden niet in stand gehouden en nageleefd (Arnold et al., 1993; Halgunseth, Perkins, Lippold, & Nix, 2013). Psychologisch controlerend gedrag beschrijft indringend en manipulerend gedrag van ouders om gedrag van de adolescent te controleren en te sturen (Grolnick & Pomarantz, 2009; Soenens & Steenkiste, 2010). Overreactiviteit wordt gekenmerkt door woede, frustratie, grillige, harde, overreactieve reacties zoals schreeuwen wanneer het kind probleemgedrag laat zien (de Haan, Dekovic, & Prinzie, 2012; Van den Akker et al., 2010). Deze opvoedgedragingen zijn van belang omdat ze elk in relatie staan met angst. Warmte zorgt namelijk vanwege responsief sensitieve ouders voor een veilige hechting met het kind (Grusec & Hastings, 2007) en van veilig gehechte kinderen is bekend dat zij minder angst hebben dan kinderen die onveilig gehecht zijn (Brennan, Clark, & Shaver, 1998). Inconsistent opvoedgedrag, onderdeel van laksheid, leidt tot een minder veilige hechting en verhoogt

daarmee de kwetsbaarheid en hulpeloosheid van het kind (Mikulincer, Shaver, & Pereg, 2003). Een belangrijke psychologische basisbehoefte volgens de zelfdeterminatietheorie betreft de autonomie van adolescenten. Als de behoefte van autonomie niet wordt bevredigd zou dit kunnen leiden tot psychische en/of fysieke problemen (Ryan & Deci, 2000). Negatief opvoedgedrag zoals psychologische controle en overreactiviteit ondermijnen deze autonomie en verhogen daarmee de kans op angst. Empirische studies hebben aangetoond dat meer warmte en minder overreactiviteit en psychologische controle was gerelateerd aan minder angstsymptomen (Albrecht, Galambos, & Jansson, 2007; Marchand & Reily, 2012; Soenens & Steenkiste, 2010; Wolfradt, Hempel, & Miles, 2003). Inconsistente discipline, wat conceptueel gerelateerd is aan een lakse discipline wordt geassocieerd met meer psychologische stoornissen, waaronder meer angst (Dwairy, 2010).

De relatie tussen persoonlijkheid en angst wordt mogelijk gemedieerd door diverse opvoedgedragingen. Persoonlijkheidskenmerken van kinderen zijn namelijk belangrijke factoren in relatie tot opvoedgedrag (Belsky & Jaffee, 2006). Binnen het kind-effectmodel wordt aangenomen dat persoonlijkheidskenmerken van kinderen de ontwikkeling van ouderlijk gedrag beïnvloeden (Bell & Chapman, 1986). Zo blijkt dat kinderen met positieve persoonlijkheidskenmerken, zoals een hoge mate van emotionele stabiliteit en welwillendheid, ook positief opvoedgedrag bij ouders uitlokt, zoals meer warmte. Negatieve persoonlijkheidskenmerken van het kind, zoals mindere mate van emotionele stabiliteit en welwillendheid, lokt negatief opvoedgedrag uit bij de ouders, zoals overreactiviteit (De Haan, 2011; Shiner & Caspi, 2003). Empirisch onderzoek bewijst dat een hoge mate van extraversie, welwillendheid, consciëntieusheid en vindingrijkheid samenhangen met meer warmte van ouders (De Haan, Dekovic, & Prinzie, 2012; De Haan et al., 2012; Denissen, Aken, & Dubas, 2009; Denissen et al., 2009). Een hoge mate van emotionele stabiliteit is gerelateerd aan minder warmte en meer psychologische controle van ouders (Albrecht, Galambos & Jansson, 2007; De Haan et al., 2012; Gar & Hudson, 2008). Een mindere mate van emotionele stabiliteit, extraversie en welwillendheid is gerelateerd aan meer overreactiviteit (De Haan, Dekovic & Prinzie, 2012). Over persoonlijkheidskenmerken en de relatie tot laksheid is vanuit empirie niets bekend. Wel is bekend dat een mindere mate van extraversie, welwillendheid, consciëntieusheid en emotionele stabiliteit is gerelateerd aan een opvoeding waarin ouders niet betrokken zijn bij het kind (Huver, Otten, de Vries & Engels, 2010).

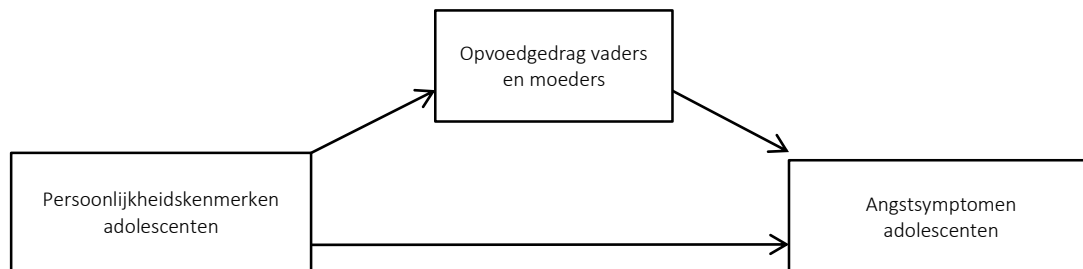
Onderzoeksvragen en hypothesen

In deze studie wordt onderzocht in hoeverre relaties tussen de Grote Vijf persoonlijkheidskenmerken en angstsymptomen van adolescenten (14 tot 17 jaar) verklaard worden door opvoedgedrag van vaders en moeders. Deze verbanden staan

weergegeven in figuur 1. Met betrekking tot de relatie tussen persoonlijkheidskenmerken en angstsymptomen wordt verwacht dat adolescenten met een hoge mate van consciëntieusheid en vindingrijkheid en een lage mate van emotionele stabiliteit en extraversie meer angstsymptomen vertonen. Wat betreft welwillendheid worden twee tegengestelde hypothesen getoetst. 1) een hoge mate van welwillendheid is gerelateerd aan meer angstsymptomen. 2) een hoge mate van welwillendheid is gerelateerd aan minder angstsymptomen. Wat betreft de relatie tussen opvoedgedrag en angstsymptomen wordt verwacht dat een hoge mate van warmte en een lage mate van overreactiviteit, psychologische controle en laksheid van ouders samenhangt met minder angstsymptomen bij adolescenten. Wat betreft de relatie tussen persoonlijkheidskenmerken en opvoedgedrag wordt verwacht dat een hoge mate van extraversie, vriendelijkheid, consciëntieusheid en vindingrijkheid zijn gerelateerd aan meer warmte van ouders. Bij hoge mate van emotionele stabiliteit wordt verwacht dat dit gerelateerd is aan minder warmte van ouders. Een lage mate van extraversie, consciëntieusheid (Denissen et al., 2009), welwillendheid en emotionele stabiliteit (De Haan, et al., 2012) zijn gerelateerd aan meer overreactiviteit. Daarnaast wordt verwacht dat een hoge mate van emotionele stabiliteit is gerelateerd aan meer psychologische controle. Tot slot wordt verwacht dat een mindere mate van extraversie, welwillendheid, consciëntieusheid en emotionele stabiliteit is gerelateerd aan meer laksheid. Beredeneerd kan worden vanuit de beschikbare literatuur dat positieve persoonlijkheidskenmerken van adolescenten, positieve opvoedgedragingen uitlokken bij ouders en negatieve persoonlijkheidskenmerken, negatieve opvoedgedragingen uitlokken (De Haan, 2011; Shiner & Caspi, 2003), zoals eerder benoemd in de inleiding.

Het doel van dit onderzoek is om inzichtelijk te krijgen welke mediërende rol de opvoedgedragingen hebben in de relaties tussen persoonlijkheidskenmerken en angstsymptomen van adolescenten. Met meer kennis over het tot stand komen van angstsymptomen, kunnen hulpverleners vroegtijdig signaleren en preventief handelen waardoor angstsymptomen eerder worden aangepakt en daarmee kunnen verminderen of zelfs voorkomen kunnen worden. Resultaten van dit onderzoek kunnen dus bijdragen aan een meer effectieve hulpverlening binnen de gezinscontext. Bij de informatieverzameling over de persoonlijkheidskenmerken en angstsymptomen worden de adolescenten zelf als informanten gebruikt. Hier is voor gekozen omdat internaliserende problematiek zoals angst, een intern proces is en niet tot nauwelijks waarneembaar is voor anderen. De informatie over het opvoedgedrag van vader en moeder wordt tevens verkregen van de adolescenten. In tegenstelling tot eerdere studies waarin alleen het opvoedgedrag van moeders wordt meegenomen, wordt in dit onderzoek ook het opvoedgedrag van vaders meegenomen. Dit is belangrijk omdat er weinig onderzoek is gedaan naar de invloed van het opvoedgedrag van vaders en de

invloed van de ouderlijke rol van vaders op de ontwikkeling van angst bij adolescenten. Wel is bekend dat vaders meer betrokken zijn bij de opvoeding van adolescenten dan moeders (Verhoeven, Bögels, & Bruggen, 2012), daardoor wordt verwacht dat vaders meer invloed hebben op de ontwikkeling van angstsymptomen bij adolescenten. Huidig onderzoek is vernieuwend omdat de meerderheid van de bestaande studies naar angst gebruik maakt van klinische steekproeven en gericht is op 'brede' internaliserende problematiek waaronder angst maar ook depressie vallen. Daarnaast is er binnen bestaand onderzoek niet specifiek onderzoek gedaan naar de relatie van persoonlijkheidskenmerken en angstsymptomen van adolescenten binnen de leeftijd 14 tot en met 17 jaar oud. Steekproeven zijn genomen van kinderen met een meer brede leeftijds categorie of zijn kinderen van jonge leeftijd. Er is juist voor de leeftijdscategorie 14 tot en met 17 jaar gekozen omdat de adolescentie periode zich kenmerkt door de toenemende prevalentie van internaliserende problemen, zoals angst (Petersen, Compas, Brooks-Gunn, Stemmler, & Grant, 1993).

Figuur 1. Conceptueel model van de mediërende rol van opvoedgedrag op de relatie tussen persoonlijkheidskenmerken en angst van de adolescent.

Methode

Participanten en procedure

In huidig onderzoek werd data vanuit het longitudinaal Vlaams onderzoek gebruikt waarin Ouderschap, Persoonlijkheid en Ontwikkeling (FSPPD) zijn gemeten (Prinzie et al., 2003). Het onderzoek betrof een aselechte steekproef van kinderen en ouders, waarbij de onderzoeksgegevens zijn verkregen via vragenlijsten. Kinderen in de basisschool leeftijd en hun ouders zijn geworven door middel van een gestratificeerde steekproef. De strata zijn getrokken op basis van geografische locatie, leeftijd en sekse van kinderen (Prinzie et al., 2003). Het eerste meetmoment was in het jaar 1999 met daarop volgend zes follow-up meetmomenten in de jaren 2000, 2001, 2004, 2007, 2009 en 2012.

In totaal waren 800 gezinnen uitgenodigd en uiteindelijk hebben 599 gezinnen meegedaan in het jaar 1999. In 1999 varieerde het aantal deelnemende thuiswonende kinderen in gezinnen van één tot zeven ($M = 2.4$). Het opleidingsniveau van moeders (M) en vaders (V) in 1999 waren basisschool, $M = 0.9\%$, $V = 3.0\%$; middelbaar onderwijs $M = 45.2\%$ $V = 43.3\%$; hoger beroepsonderwijs, $M = 45.2\%$, $V = 34.4\%$; universitair onderwijs, $M = 12.8\%$, $V = 19.2\%$ (Prinzie et al., 2003, 2004).

Binnen huidig onderzoek zijn persoonlijkheidskenmerken van adolescenten en opvoedgedrag van ouders gemeten tijdens het zesde meetmoment in 2009. Angstsymptomen van kinderen zijn tevens gemeten tijdens het zesde meetmoment in 2009. Op het zesde meetmoment in 2009 deden er in totaal 433 kinderen mee; waarvan 204 jongens mee (47.1%) en 229 (52.9%) meisjes. Zij hadden een leeftijd van 14 tot en met 17 jaar oud ($M = 15$ jaar en 6 maanden, $SD = 1.17$).

De vragenlijsten zijn via de e-mail opgestuurd zodat de respondenten deze zelfstandig thuis konden invullen. Alle respondenten hadden vrijwillig meegedaan aan het onderzoek en kregen hiervoor een kleine vergoeding. Binnen het gehele onderzoek zijn onderzoeksgegevens vertrouwelijk behandeld en verwerkt.

Meetinstrumenten

Persoonlijkheidskenmerken. Persoonlijkheidskenmerken van adolescenten werden gemeten met de Hierarchical Personality Inventory for Children ([HiPIC]: Mervielde & De Fruyt, 1999). De HiPIC is een dimensionele vragenlijst die werd gebruikt om individuele verschillen in persoonlijkheid te meten aan de hand van vijf persoonlijkheidsdimensies. De vijf persoonlijkheidsdimensies zijn: extraversie, welwillendheid, consciëntieusheid, emotionele stabiliteit en vindingrijkheid. De HiPIC bestaat uit 144 items en elk item in de vragenlijst werd gescoord op een vijfpuntenschaal (1 = past niet bij mij, 2 = past een heel klein beetje bij mij, 3 = past min of meer bij mij, 4 = past goed bij mij, en 5 = past heel goed bij mij). Voorbeelditems zijn: extraversie: *'Ik ga lachend door het leven'* (32 items); welwillendheid: *'Ik ben vlug op mijn tenen getrapt'* (40 items); consciëntieusheid: *'Ik zet me voor honderd procent in'* (32 items); emotionele stabiliteit: *'Ik heb lef'* (16 items); vindingrijkheid: *'Ik merk veel dingen op'* (24 items). Een Cronbach's alfa van $\geq .70$ werd als betrouwbaar beoordeeld (Field, 2009). De betrouwbaarheid en begripsvaliditeit werden door de COTAN als voldoende beoordeeld. Daarentegen werd de criteriumvaliditeit als onvoldoende beoordeeld (COTAN, 2010). In de huidige steekproef werd er rekening gehouden met het ompoolen van items. De adolescenten scoorden binnen de HiPIC op extraversie $M = 3.5$, welwillendheid $M = 3.5$, consciëntieusheid $M = 3.2$, emotionele stabiliteit $M = 3.4$, vindingrijkheid $M = 3.4$. In de huidige steekproef was de Cronbach's alfa van extraversie .92, welwillendheid .88, consciëntieusheid .92, emotionele stabiliteit .89 en vindingrijkheid .86.

Warmte. Warmte van ouders werd gemeten met de Parenting Practices Questionnaire ([PPQ]; Robinson, Mandlco, Olsen, & Hart, 1995). Dit instrument meet opvoedgedrag van ouders aan de hand van een vragenlijst voor adolescenten. Deze vragenlijst bevatte een schaal over warmte/betrokkenheid die bestond uit gedragingen als het tonen van medeleven, begrip en waardering, aanmoediging, uiting van affectie en het delen van warme en tedere momenten. De adolescent beoordeelde het item voor

zowel moeder als vader apart. De schaal bestond uit 11 items, deze werden door de adolescent beoordeeld aan de hand van een vijfpuntenschaal (1 = stemt de adolescent helemaal niet in met de omschreven gedraging van moeder/vader, 5 = stemt de adolescent helemaal in met de omschreven gedraging van moeder/vader).

Voorbeelditem: *'Mijn moeder deelt warme en tedere momenten samen met mij'*. De items zijn zo gesteld dat een hoge score op de schaal een hoge mate van warmte weergeeft. Er dienden geen items omgepoold te worden. De adolescenten scoorden op de PPQ voor warmte van moeders $M = 3.5$ en vaders $M = 2.9$. In de huidige steekproef was de Cronbach's alfa voor moeders .89 en voor vaders .90.

Overreactiviteit en laksheid. Overreactiviteit en laksheid werden gemeten met de Nederlandse vertaling van de Parenting Scale ([PS]; Arnold, O'leary, Wolff, & Acker, 1993; Prinzie, Onghena, & Hellinckx, 2007). De schalen overreactiviteit en laksheid maakten deel uit van het concept negatief opvoeden. De schalen overreactiviteit en laksheid zijn beoordeeld aan de hand van een zevenpuntenschaal (0 = stemt de adolescent helemaal niet in met de omschreven gedraging van moeder/vader, 7 = stemt de adolescent helemaal in met de omschreven gedraging van moeder/vader).

Overreactiviteit werd gemeten aan de hand van 9 items, laksheid werd gemeten aan de hand van 11 items. De vragen van de schalen overreactiviteit en laksheid werden door de adolescent apart voor vader en moeder ingevuld. De adolescenten dienden de vragen, behorende bij de schaal laksheid, te beantwoorden op basis van de opvoedgedrag van vader en moeder tijdens de twee voorafgaande maanden. De scores op de schaal overreactiviteit bepaalde in hoeverre de adolescent ervaarde dat de vader en moeder reageerden met woede, frustratie, gemeenheid, irritatie, ongeduld en afkeer tegenover problematisch gedrag van hen. Voorbeelditem: *'Als mijn moeder kwaad of gespannen is..'* Voorbeeldantwoorden: *'Krijg ik constant kritiek'* of *'Geeft zij niet meer kritiek dan gewoonlijk'*. De scores op de schaal laksheid bepaalde in hoeverre de adolescent ervaarde dat de vader en moeder inconsequent handelden en regels en gedragsnormen niet opvolgden. Voorbeelditem: *'Wanneer ik mij misdraag...'* Voorbeeldantwoord: *'Doet mijn moeder er onmiddellijk iets aan'* of *'Doet mijn moeder er later iets aan'*. In de huidige steekproef was de Cronbach's alfa voor moeders .82 en voor vaders .84. De betrouwbaarheid via de test-hertest werd binnen de schalen overreactiviteit en laksheid als voldoende beoordeeld. Daarnaast correleerden scores op de vragenlijst hoog met gedragsobservaties van ouders (Arnold et al., 1993; Locke & Prinz, 2002). De items werden zo omgepoold dat een hoge score op de schaal een hoge mate van overreactiviteit/laksheid weergeeft. De adolescenten scoorden op de PS voor overreactiviteit van moeders $M = 1.7$ en vaders $M = 1.8$. Op de schaal laksheid scoorden adolescenten voor moeders $M = 1.7$ en vaders $M = 1.6$. De Cronbach's alfa voor de schalen overreactiviteit en laksheid was in eerdere studies goed (Arnold et al., 1993; De

Haan, 2011; Prinzie et al., 2007). In de huidige steekproef was de Cronbach's alfa voor moeders .78 en voor vaders .83.

Psychologische controle. De Nederlandse vertaling van Psychological Control Scale - Youth Self Report ([PCS-YSR] Barber, 1996, 2002) werd gebruikt om adolescenten de psychologische controle van ouders te laten beoordelen. De schaal psychologische controle maakte deel uit van het concept negatief opvoeden. In totaal bestond de schaal uit 8 items (Voorbeelditem: '*Mijn moeder probeert altijd mijn gevoelens en gedachten te veranderen*'). Elk item werd beoordeeld op een zespuntenschaal (1= helemaal mee oneens, 2= tamelijk mee oneens, 3= beetje mee oneens, 4= een beetje mee eens, 5= tamelijk mee eens en 6= helemaal mee eens). De items zijn zo omgepoold dat een hoge score op de schaal, een hoge mate van psychologische weergeeft. De COTAN heeft de betrouwbaarheid en validiteit van de PCS-YSR nog niet beoordeeld. Barber (1996) heeft een goede interne consistentie gevonden van de PCS-YSR die door adolescenten werden ingevuld. Op de schaal psychologische controle scoorden adolescenten voor psychologische controle van moeders $M = 2.4$ en vaders $M = 2.2$. In de huidige steekproef was de Cronbach's alfa voor moeders .80 en voor vaders .80.

Internaliserend gedrag. De Nederlandse vertaling van de Youth Self Report ([YSR] Achenbach, 1991, 2007; Verhulst, Van der Ende, & Koot, 1997; De Groot, Verhulst, & Koot, 1996) werd gebruikt om adolescenten te laten beoordelen hoe hij/zij zich de afgelopen zes maanden hebben gedragen of gevoeld. Het concept internaliserend gedrag van de studie bestond uit drie schalen. In deze studie werd uitsluitend de schaal angstig opgenomen bestaande uit 13 items (voorbeelditem: '*Ik ben te angstig, te bang*'). Elk item werd beoordeeld op een driepuntenschaal (0=helemaal niet van toepassing, 1= een beetje of soms van toepassing of 2= duidelijk of vaak van toepassing). De items werden zo omgecodeerd dat een hoge score op de schaal een hoge mate van internaliserend gedrag weergeeft. De COTAN heeft de betrouwbaarheid van de YSR als goed beoordeeld (COTAN, 1999). De gemiddelde Cronbach's alpha voor de schaal internaliserend gedrag van de CBCL (6 tot 18 jaar) is .87 (COTAN, 1999). Op de schaal internaliserend gedrag scoorden adolescenten $M = 0.4$. De COTAN heeft in 1999 de begripsvaliditeit en criteriumvaliditeit als voldoende beoordeeld. In de huidige steekproef was de Cronbach's alfa .83.

Analyseplan

De lineaire relatie tussen angst en de predictoren persoonlijkheidskenmerken en opvoedgedrag, werd onderzocht door het uitvoeren van enkelvoudige en meervoudige regressieanalyses. Binnen de dataset werden meervoudige hiërarchische regressieanalyses uitgevoerd om te onderzoeken of de mediator opvoedgedrag invloed had op angst bij adolescenten. Bij de enkelvoudige regressie werd onderzocht hoe goed

één onafhankelijke variabele was in het voorspellen van de afhankelijke variabele. Enkelvoudige regressies werden uitgevoerd tussen de vijf persoonlijkheidskenmerken en angst, en de vijf opvoedgedragingen van zowel vaders als moeders.

Resultaten

Kwaliteit van de data

Voordat de regressieanalyses zijn uitgevoerd, werd gekeken naar de kwaliteit van de data. Dit werd gedaan door de aannames te controleren die horen bij het uitvoeren van een regressieanalyse. Als eerste werd er door middel van een histogram beoordeeld of er bij de gebruikte variabelen sprake was van een normale verdeling. De data van de vijf persoonlijkheidskenmerken, de opvoedgedragingen van zowel vaders en moeders waren normaal verdeeld. Alleen de data van de variabele angst benaderde geen normale verdeling. De variabele angst had een rechtsscheve verdeling wat betekent dat de meerderheid van de respondenten laag scoorden op angst. Hierna werd de lineaire samenhang tussen variabelen getoetst waarbij gebruik werd gemaakt van een scatterplot. In dit scatterplot was te zien dat de puntenwolk van de relaties tussen de onafhankelijke en afhankelijke variabele kon worden samengevat door een rechte lijn. Aan de hand van een scatterplot was ook te zien dat de verdeling van de punten bij de relaties tussen alle variabelen, behalve de relaties met angst, homogeen verdeeld zijn. Tot slot was in het scatterplot te zien dat er geen uitbijters waren binnen de relatie tussen twee variabelen. Er was dus voldaan aan de assumpties homoscedasticiteit, lineairiteit en afwezigheid van bivariate uitbijters. Er was tevens voldaan aan de aanname multicollineariteit, de correlaties tussen de predictoren in tabel 1 zijn niet hoger dan .70. Verder had respondent 789 uit de dataset als enige een univariate uitbijter op de schaal extraversie. De missende waarden binnen de data zijn per variabele opgevuld met het gemiddelde in de steekproef. Tot slot is bij de controle na de regressieanalyses gebleken dat de residuen normaal verdeeld zijn en ook aan deze aanname is voldaan. Binnen dit onderzoek is er getoetst met een alpha van .05.

Beschrijvende statistieken en bivariate correlaties

Voor alle studiev variabelen zijn de gemiddelden, standaarddeviaties en is de bijbehorende range en correlaties opgenomen in tabel 1. Hieruit is op te merken dat er door de adolescenten binnen de steekproef hoge scores werden gerapporteerd binnen de HiPIC op persoonlijkheidskenmerken, deze scores lagen gemiddeld ruim boven het middelpunt van de vijfpuntenschaal. Het hoogste werd gescoord op extraversie en het laagste werd gescoord op consciëntieusheid. Er werd gemiddeld genomen weinig angst gerapporteerd door de adolescenten. Adolescenten rapporteerden een hoger gemiddelde voor warmte van moeders in vergelijking met warmte van vaders. Wat betreft overreactiviteit van vaders en moeders rapporteerden adolescenten gemiddeld lage

scores. Moeders scoorden gemiddeld hoger op psychologische controle dan vaders. Tot slot werd er door zowel vaders als moeders gemiddeld laag gescoord op laksheid.

Uit de correlaties blijkt dat extraversie positief was gerelateerd aan consciëntieusheid, emotionele stabiliteit, vindingrijkheid, warmte vaders en moeders, overreactiviteit moeders en psychologische controle moeders. Extraversie was negatief gerelateerd aan angst. Welwillendheid was positief gerelateerd aan consciëntieusheid, emotionele stabiliteit, vindingrijkheid en warmte vaders en moeders. Welwillendheid was negatief gerelateerd aan angst, overreactiviteit, laksheid, en psychologische controle vaders en moeders. Consciëntieusheid was positief gerelateerd aan vindingrijkheid. Consciëntieusheid was negatief gerelateerd aan overreactiviteit vaders en moeders, laksheid en psychologische controle van moeders. Daarnaast was emotionele stabiliteit positief gerelateerd aan vindingrijkheid en overreactiviteit vaders. Emotionele stabiliteit was negatief gerelateerd aan angst en psychologische controle van vaders. Vindingrijkheid was positief gerelateerd aan warmte vaders en moeder. Vindingrijkheid was negatief gerelateerd aan overreactiviteit vaders en laksheid van vaders en moeders. Ook was angst positief gerelateerd aan psychologische controle van vaders en moeders en overreactiviteit vaders. Warmte van vaders was positief gerelateerd aan warmte van moeders. Warmte van vaders was negatief gerelateerd aan overreactiviteit, laksheid en psychologische controle van vaders en moeders. Daarnaast was warmte van moeders negatief gerelateerd aan overreactiviteit van vaders en moeders, laksheid van vaders en moeders en psychologische controle van vaders en moeders. Overreactiviteit van vaders was positief gerelateerd aan overreactiviteit van moeders en psychologische controle van vaders en moeders. Overreactiviteit van moeders was positief gerelateerd aan psychologische controle vaders en moeders. Laksheid van vaders was positief gerelateerd aan laksheid en psychologische controle van moeders. Laksheid van moeders was positief gerelateerd aan psychologische controle van vaders en moeders. Tot slot was psychologische controle van vaders positief gerelateerd aan psychologische controle van moeders.

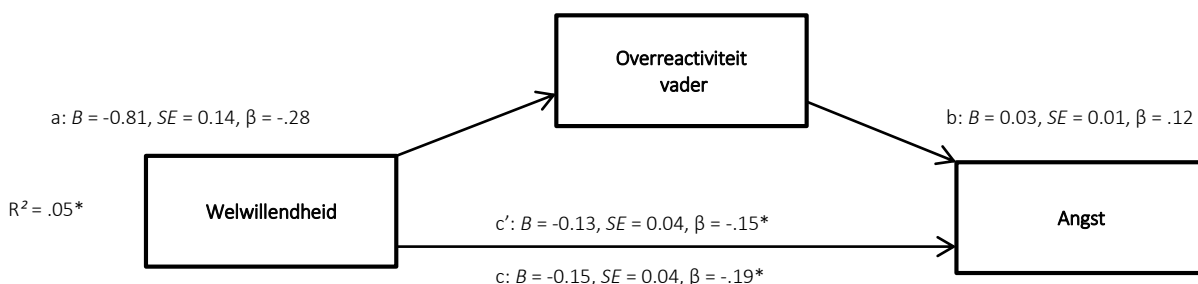
Regressieanalyses van de relatie tussen persoonlijkheidskenmerken en angst door opvoedgedrag van vaders en moeders

Er zijn enkelvoudige en meervoudige regressies uitgevoerd waarbij de opvoedgedragingen van vaders en moeders apart zijn meegenomen. In tabel 2 staan de resultaten van de enkelvoudige regressies en meervoudige regressies weergegeven. De enkelvoudige regressie voor de relatie tussen persoonlijkheid en angst is te vinden in kolom c. Samengevat toont kolom c dat een hoge mate van extraversie, welwillendheid en emotionele stabiliteit gerelateerd is aan minder angst.

De tweede enkelvoudige regressie voor de relatie tussen persoonlijkheid en warmte is weergegeven in kolom a. Van kolom a is af te lezen dat een hoge mate van

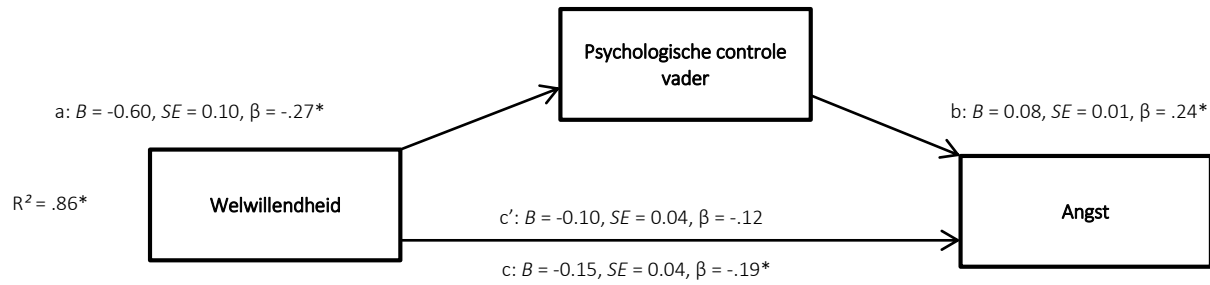
extraversie, welwillendheid, consciëntieusheid en vindingrijkheid gerelateerd zijn met meer warmte van zowel moeders als vaders. Een hoge mate van welwillendheid was gerelateerd aan een mindere van overreactiviteit van vaders en moeders en laksheid en psychologische van vaders. Een hoge mate van welwillendheid was gerelateerd aan meer psychologische controle van moeders. Een hoge mate van consciëntieusheid was gerelateerd aan minder overreactiviteit, laksheid, psychologische controle van vaders en moeders. Een hoge mate van emotionele stabiliteit was gerelateerd aan minder overreactiviteit en psychologische controle van moeders. Een hoge mate van vindingrijkheid was gerelateerd aan meer warmte van vaders en moeders en minder overreactiviteit van vaders.

Met de meervoudige regressies is het indirecte effect gemeten met persoonlijkheid als onafhankelijke predictor, opvoedgedragingen van vaders en moeders als mediator en angst als afhankelijke variabele (kolom c') en het effect van opvoedgedrag van de ouder op angst (kolom b). De significante mediaties zijn met pijlenschema's weergegeven in figuur 2 t/m 5. In figuur 2 is te zien dat overreactiviteit van vaders een mediërende rol had op de relatie tussen welwillendheid en angst. Een lage mate van welwillendheid lokt meer overreactiviteit uit bij vaders en is gerelateerd aan meer angst bij de adolescent. De tweede significante mediatie is weergegeven in figuur 3 met de mediërende rol van psychologische controle van vaders op de relatie welwillendheid en angst. Een lage mate van welwillendheid lokt meer psychologische controle uit bij vaders, wat gerelateerd is aan meer angst bij de adolescent. De derde significante mediatie is weergegeven in figuur 4 met de mediërende rol van psychologische controle van moeders op de relatie welwillendheid en angst. Een hoge mate van welwillendheid lokt meer psychologische controle uit bij moeders en is gerelateerd aan meer angst bij de adolescent. In figuur 5 is de vierde significante mediatie weergegeven. Een lage mate van emotionele stabiliteit lokt meer psychologische controle uit bij vaders en is gerelateerd aan meer angst bij de adolescent.

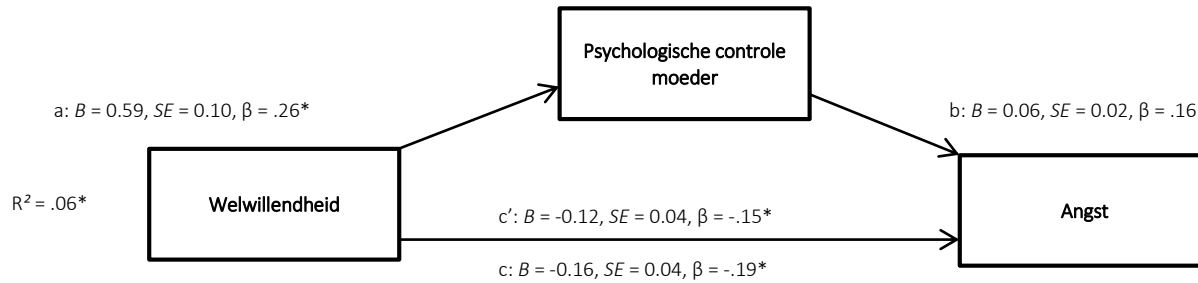
Figuur 2. Pijlenschema multipelere regressie: welwillendheid, overreactiviteit vader en angst.

* $p < .05$, ** $p < .01$.

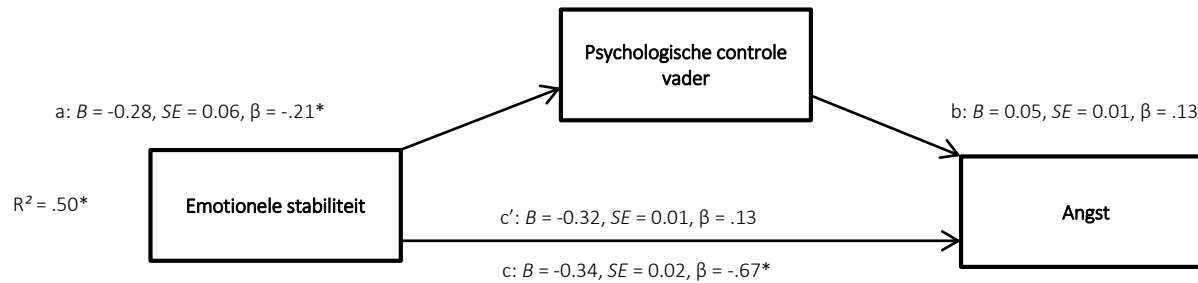
Figuur 3. Pijlschema multiple regressie: welwillendheid, psychologische controle vader en angst.

* $p < .05$, ** $p < .01$.

Figuur 4. Pijlschema multiple regressie: welwillendheid, psychologische controle moeder en angst.

* $p < .05$, ** $p < .01$.

Figuur 5. Pijlschema multiple regressie: emotionele stabiliteit, psychologische controle vader en angst.

* $p < .05$, ** $p < .01$.

Tabel 1.

Groepsgemiddelden en standaarddeviaties per variabele en correlaties tussen persoonlijkheid, opvoedgedrag en angst

Variabelen	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	<i>M</i> (<i>SD</i>)	<i>Range</i>
1.Extraversie	-													3.46 (0.53)	1-5
2.Welwillendheid	.09	-												3.45 (0.39)	1-5
3.Consciëntieusheid	.10*	.36**	-											3.22 (0.55)	1-5
4.Emotionele stabiliteit	.39**	.22**	.00	-										3.42 (0.67)	1-5
5.Vindingrijkheid	.44**	.21**	.37**	.28**	-									3.45 (0.48)	1-5
6. Angst	-.30**	-.19**	.03	-.70**	-.09	-								0.41 (0.32)	0-2
7.Warmte <i>V</i>	.17**	.23**	.30	-.05	.19**	.00	-							3.46 (0.72)	1-5
8.Warmte <i>M</i>	.15**	.18**	.23	-.02	.16**	.05	.50**	-						2.86 (0.80)	1-5
9.Overreactiviteit <i>V</i>	-.01	-.28**	-.18**	.16**	-.10*	.16**	-.37**	-.17**	-					1.86 (1.16)	1-7
10.Overreactiviteit <i>M</i>	.04	-.22**	-.15**	-.04	.01	.08	-.14**	-.36**	.25**	-				1.71 (1.02)	1-7
11. Laksheid <i>V</i>	-.09	-.03*	-.10	-.02	-.11*	.07	-.13**	-.15**	-.07	.07	-			1.73 (0.77)	1-7
12. Laksheid <i>M</i>	-.08	-.15**	-.18**	.00	-.10*	.05	-.23**	-.23**	.08	.04	.38**	-		1.64 (0.89)	1-7
13. Psychologische controle <i>V</i>	-.03	-.26**	-.14	-.21**	-.07	.26**	-.22**	-.16**	.52**	.19**	.04	.18**	-	2.26 (0.89)	1-6
14. Psychologische controle <i>M</i>	.04	-.25**	-.15**	-.07	.00	.19**	-.19**	-.38**	.25**	.48**	.13**	.16**	.53**	2.43 (0.89)	1-6

Noot. De variabelen staan in de eerste kolom verticaal en in de eerste rij horizontaal genummerd van 1 tot en met 14.

* $p < .05$ (tweezijdige toets), ** $p < .01$ (tweezijdige toets).

Tabel 2.

Resultaten van de enkelvoudige en meervoudige regressies voor persoonlijkheid en angst en mediatie door opvoedgedrag

OV	M	a: OV → M		b: M → AV			c: OV → AV			c': OV → AV			ΔR ²	R ² Complete model	
		B	SE	B	B	SE	β	B	SE	β	B	SE			β
Extraversie	Warmte <i>M</i>	0.22	0.06	.17**	0.04	0.02	.10*	-0.18	0.03	-.30**	-0.19	0.03	-.32**	.01*	.10*
	Warmte <i>V</i>	0.23	0.07	.15**	0.02	0.02	.05	-0.18	0.03	-.29**	-0.18	0.03	-.30**	.00	.09*
	Overreactiviteit <i>M</i>	0.08	.09	.04	0.03	0.01	.09*	-0.18	0.03	-.30**	-0.18	0.03	-.30**	.01**	.01*
	Overreactiviteit <i>V</i>	-0.01	0.11	-.01	0.05	0.01	.16**	-0.18	0.03	-.29**	-0.18	0.03	-.29**	.08**	.11**
	Laksheid <i>M</i>	-0.11	0.07	-.08	-0.01	0.02	-.02	-0.18	0.03	-.30*	-0.18	0.03	-.30*	.00	.10*
	Laksheid <i>V</i>	-0.15	0.08	-.09	-0.02	0.02	.05	-0.18	0.03	-.29*	-0.17	0.03	-.29*	.00	.09*
	Psychologische controle <i>M</i>	0.08	0.08	.05	0.08	0.02	-.02*	-0.18	0.03	.30*	0.18	0.03	-.31*	.04**	.13*
	Psychologische controle <i>V</i>	-0.06	0.08	-.03	0.18	0.03	.26*	-0.18	0.03	-.29*	-0.17	0.03	-.28*	.07**	.15*
Welwillendheid	Warmte <i>M</i>	0.42	0.09	.23**	0.04	0.02	.10	-0.16	0.04	-.19**	-0.17	0.04	-.21**	.01*	.04*
	Warmte <i>V</i>	0.37	0.10	.18**	0.02	0.02	.04	-0.15	0.04	-.19**	-0.16	0.04	-.19**	.00	.04*
	Overreactiviteit <i>M</i>	-0.57	0.12	-.22**	0.01	0.02	.04	-0.16	0.04	-.19**	-0.15	0.04	-.18**	.04**	.04
	Overreactiviteit <i>V</i>	-0.81	0.14	-.28**	0.03	0.01	.12*	-0.15	0.04	-.19**	-0.13	0.04	-.15*	.04**	.05*
	Laksheid <i>M</i>	-0.30	0.09	-.15*	0.01	0.02	.02	-0.16	0.04	-.19*	-0.15	0.04	-.19*	.00	.04*
	Laksheid <i>V</i>	-0.07	0.11	-.03	-0.02	0.02	-.07	-0.15	0.04	-.19*	-0.15	0.04	-.19*	.00	.04*
	Psychologische controle <i>M</i>	0.59	0.10	.26*	0.06	0.02	.16*	-0.16	0.04	-.19*	-0.12	0.04	-.15*	.02*	.06*
	Psychologische controle <i>V</i>	-0.60	0.10	-.27*	0.08	0.01	.24*	-0.15	0.04	-.19*	-0.10	0.04	-.12	.05**	.86*
Consciëntieusheid	Warmte <i>M</i>	0.39	0.06	.30**	0.02	0.02	.04	0.02	0.03	.03	0.01	0.03	.02	.00	.00
	Warmte <i>V</i>	0.34	0.07	.23**	-0.00	0.02	-.00	0.01	0.03	.02	0.01	0.03	.02	.00	.00

	Overreactiviteit <i>M</i>	-0.27	0.09	-.15*	0.03	0.02	.09	0.02	0,03	.03	0.02	0.03	.04	.00	.03**
	Overreactiviteit <i>V</i>	-0.38	.10	-.18**	0.05	0.01	.17**	-0.01	0.03	.02	0.03	0.03	.05	.01	.03**
	Laksheid <i>M</i>	-0.25	0.07	-.18*	0.02	0.02	.05	0.02	0.03	.03	0.02	0.03	.04	.00	.00
	Laksheid <i>V</i>	-0.16	0.08	-.10*	0.03	0.02	.08	0.01	0.03	.02	0.02	0.03	.02	.01	.00
	Psychologische controle <i>M</i>	-0.25	0.08	-.02*	0.07	0.02	.20*	-0.02	0.03	.03	0.04	0.03	.06	.04**	.04*
	Psychologische controle <i>V</i>	-0.23	0.08	-.01*	0.10	0.02	.28*	0.10	0.03	.02	0.03	0.03	.06	.08**	.08*
Emotionele stabiliteit	Warmte <i>M</i>	-0.05	0.05	-.05	0.01	0.02	.02	-0.34	0.02	-.70**	-0.34	0.02	-.70**	.00	.49*
	Warmte <i>V</i>	-0.02	0.06	-.02	-0.00	0.02	-.01	-0.34	0.02	-.70**	-0.34	0.02	-.70**	.00	.49*
	Overreactiviteit <i>M</i>	-0.06	0.07	-.04	0.02	0.01	.05	-0.34	0.02	-.70**	-0.33	0.02	-.70**	.00	.49
	Overreactiviteit <i>V</i>	-0.24	0.12	-.10*	0.02	0.01	.05	-0.34	0.02	-.70**	-0.33	0.02	-.69**	.00	.49
	Laksheid <i>M</i>	0.01	0.06	.01	0.02	0.01	-.05	-0.34	0.02	-.70*	-0.34	0.02	-.70*	.00	.49*
	Laksheid <i>V</i>	-0.03	0.06	-.02	-0.00	0.01	-.06	-0.34	0.02	-.70*	-0.34	0.02	-.70*	.00	.49*
	Psychologische controle <i>M</i>	-0.10	0.06	-.08	-0.10	0.06	-.08	-0.34	0.02	-.67*	0.33	0.02	-.67*	.02**	.50*
	Psychologische controle <i>V</i>	-0.28	0.06	-.21*	0.05	0.01	.13*	-0.34	0.02	-.67*	-0.32	0.01	.13	.02**	.50*
Vindingrijkheid	Warmte <i>M</i>	0.28	0.07	.19**	0.03	0.02	.07	-0.06	0.03	-.09	-0.07	0.03	-.10	.00	.01
	Warmte <i>V</i>	0.27	0.08	.16*	0.01	0.02	.02	-0.06	0.03	-.09	-0.06	0.03	-.09	.00	.01
	Overreactiviteit <i>M</i>	0.02	0.10	.01	0.03	0.02	.08	-0.06	0.03	-.09	-0.06	0.03	-.09	.01	.02
	Overreactiviteit <i>V</i>	-0.24	0.12	-.10*	0.04	0.01	.16*	-0.06	0.03	-.09	-0.05	0.03	-.07	.01	.03*
	Laksheid <i>M</i>	-0.16	0.08	-.10*	0.02	0.02	.04	-0.06	0.03	-.09	-0.06	0.03	-.09	.00	.01
	Laksheid <i>V</i>	-0.21	0.09	-.11*	0.02	0.02	-.06	-0.06	0.03	-.09	-0.05	0.03	-.08	.00	.01
	Psychologische controle <i>M</i>	0.01	0.09	.00	-0.07	0.02	.20*	-0.06	0.03	-.09	-0.06	0.03	-.09	.04**	.05*
	Psychologische controle <i>V</i>	-0.11	0.09	-.11	0.10	0.02	.26*	-0.06	0.03	-.09	-0.05	0.03	-.06	.07**	.08*

Noot. OV=onafhankelijke variabele, M=mediator, AV=afhankelijke variabele, M=moeder, V=vader, CM=Compleet model

*p <.05, **p <.01.

Discussie

In deze studie is onderzocht of er sprake is van mediatie door opvoedgedrag van vaders en/of moeders binnen de relaties van persoonlijkheidskenmerken en angstsymptomen van adolescenten binnen de leeftijd 14 tot 17 jaar.

Relatie persoonlijkheidskenmerken en angst

Resultaten uit huidige studie wijzen erop dat persoonlijkheidskenmerken direct gerelateerd zijn aan angst. Consistent met voorgaand onderzoek (Van den Akker, Dekovic, Asscher, Shiner & Prinzie, 2013; Van den Akker, Dekovic, & Prinzie 2010; Van Leeuwen, Mervielde, Breat & Bosmans, 2004) is er gevonden dat een hoge mate van extraversie en emotionele stabiliteit gerelateerd is aan minder angst. Dit komt overeen met de eerste gestelde hypothese. Daarnaast blijkt in huidig onderzoek dat welwillendheid gerelateerd is aan minder angst, dit bevestigt de tweede hypothese. Verklaringen voor de resultaten kunnen gevonden worden in meerdere theoretische mechanismen die de relatie tussen persoonlijkheidskenmerken en angst beschrijven. Adolescenten die minder emotioneel stabiel zijn, hebben meer moeite met het reguleren van emoties en het omgaan met hun omgeving, dit zorgt voor meer angst bij de adolescent (Prinzie et al., 2010). Daarnaast verklaren ecologische transactionele modellen dat positieve persoonlijkheidskenmerken zorgen voor minder angst (Cicchetti & Toth, 1998). Een hoge mate van persoonlijkheidskenmerken kunnen gezien worden als beschermende factoren voor angst. Voor consciëntieusheid en vindingrijkheid zijn in huidig onderzoek geen significante relaties gevonden. Dit kan verklaart worden door de grootte van de steekproef die voor dit onderzoek is gebruikt. De steekproef is kleiner omdat deze steekproef uit huidig onderzoek alleen data uit 2009 omvatte en er alleen adolescenten in de leeftijd van 14 tot 17 jaar hebben deelgenomen.

Relatie opvoedgedrag en angst

In huidig onderzoek is gevonden dat een hoge mate van overreactiviteit en psychologische controle van vaders en moeders is gerelateerd aan meer angst. Deze bevindingen komen overeen met voorgaand onderzoek (Albrecht, Galambos, & Jansson, 2007; Marchand & Reily, 2012; Soenens & Steenkiste, 2010; Wolfradt, Hempel, & Miles, 2003). Een verklaring voor deze resultaten kan gevonden worden in de zelfdeterminatietheorie waarin het belang van autonomieondersteuning benadrukt wordt (Ryan & Deci, 2000). Negatief opvoedgedrag, zoals psychologische controle en overreactiviteit, ondermijnt de autonomieondersteuning van de adolescent en kan daarmee de kans op angst vergroten. In tegenstelling tot voorgaand onderzoek, laten resultaten uit huidig onderzoek zien dat een hoge mate van warmte van moeders is gerelateerd aan meer angst. Een verklaring hiervoor kan zijn dat moeders met een sterke warme opvoeding overbetrokken zijn. Overbetrokkenheid van moeder kan het kind belemmeren om zelf te leren omgaan met angstige situaties en kan daardoor zorgen voor

meer angst bij de adolescent (Barlow, 2002). De hypothese omtrent de opvoedgedraging laksheid kan niet wordt niet bevestigd. Mogelijk zijn er geen resultaten gevonden van laksheid omdat een benedengemiddeld aantal adolescenten ouders hebben die een lakse opvoeding vertonen. Daarnaast kunnen adolescenten een dergelijke opvoeding mogelijk niet als laks herkennen of adolescenten kunnen sociale wenselijke antwoorden hebben gerapporteerd.

Mediatie opvoedgedrag binnen de relatie persoonlijkheidskenmerken en angst

Huidig onderzoek laat zien dat minder welwillendheid bij adolescenten meer overreactiviteit uitlokt bij vaders en dit is gerelateerd aan meer angst. Een verklaring hiervoor kan zijn dat de vader probeert om de minder welwillende adolescent te activeren door te reageren middels meer druk en grillige reacties, wat kan resulteren in meer conflicten en meer angst bij de adolescent. Een hoge mate van welwillendheid bij adolescenten lokt meer psychologische controle uit bij moeders en is gerelateerd aan meer angst. Daarnaast lokt een lage mate van welwillendheid bij adolescenten meer psychologische controle uit bij vaders en is gerelateerd aan meer angst. De verschillende uitkomsten tussen vaders en moeders kunnen worden verklaard doordat welwillende adolescenten mogelijk meer open staan voor de mening van hun moeder. Daarnaast zijn moeders in de vroege adolescentieperiode mogelijk nog meer controlerend op het gedrag van de adolescent omdat ze hem of haar willen beschermen en sturen. Meer welwillende adolescenten laten meer controlerend gedrag van moeders toe, waardoor adolescenten onzeker kunnen worden van het controlerende gedrag van moeders, en daardoor meer angst ontwikkelen. Een lage mate van emotionele stabiliteit lokt meer psychologische controle van vaders uit, wat gerelateerd is aan meer angst. Een verklaring hiervoor kan zijn dat wanneer een adolescent in lage mate emotioneel stabiel is, dit meer controlerend gedrag van de ouder uitlokt omdat de ouder het kind wil beschermen en sturen. Wanneer een adolescent in hoge mate psychologisch gecontroleerd wordt, dan is de kans groot dat de adolescent meer angst krijgt.

Limitaties en suggesties voor toekomstig onderzoek

Ondanks de belangrijke bijdrage van huidig onderzoek, moet er rekening worden gehouden met een aantal limitaties. De eerste limitatie van dit onderzoek is dat alle vragenlijsten slechts door één informant zijn ingevuld. Hierdoor ontstaat het risico van gedeelde methode variantie. Gedeelde methode variantie houdt in dat er een grotere samenhang is tussen de studievariabelen dan in werkelijkheid het geval is (Lindell & Whitney, 2001). Om een nog meer betrouwbaar beeld van de mate van angst bij adolescenten te verkrijgen, zou er in toekomstig onderzoek gebruik gemaakt kunnen worden van meerdere informanten. Er zou dan gebruik gemaakt kunnen worden van oudervragenlijsten om de opvoedgedragingen en persoonlijkheidskenmerken van de adolescent te beoordelen. De resultaten van de oudervragenlijsten kunnen resultaten uit

huidig onderzoek ondersteunen of weerleggen. Een andere mogelijkheid is het afleggen van systematische observaties bij de adolescent door de onderzoeker. Dit is echter moeilijk te bewerkstelligen gezien de grootte van de steekproef in dit onderzoek. Bovendien is het nadeel van observaties dat het veel tijd en geld kost. Een tweede limitatie in dit onderzoek is dat er enkel is gekeken naar de effecten van de mediators opvoedgedragingen binnen de relatie tussen de persoonlijkheidskenmerken en angst van adolescenten. Toekomstig longitudinaal onderzoek zou zich kunnen richten op de effecten van eerder gemeten angst op de opvoedingsgedragingen en persoonlijkheidskenmerken. Onderzoek suggereert namelijk dat angst van adolescenten een effect kan hebben op de ouderlijke opvoedgedragingen en persoonlijkheidskenmerken, deze relatie is wederkerig (de Haan et al., 2012; van den Akker et al., 2010). Een derde limitatie van dit onderzoek is dat de gebruikte steekproef geen klinische populatie betrof, en generalisatie is nu enkel mogelijk naar de niet-klinische populatie.

Tot slot zou toekomstig onderzoek gegevens van adolescenten uit meerdere jaren bij het onderzoek kunnen betrekken. Ook kan er een onderscheid gemaakt worden in de sekse van de adolescent. In huidig onderzoek zijn uitsluitend gegevens meegenomen uit 2009, vanwege ontbrekende gegevens van de studiev variabelen in de studies uit 2007 en 2012. Wanneer in toekomstig onderzoek de gegevens van 2007 en 2012 worden meegenomen, komt de mogelijke ontwikkeling van de effecten van mediërende factoren warmte, overreactiviteit, laksheid en psychologische controle in beeld. Daarnaast kan onderzocht worden of dezelfde resultaten gerepliceerd kunnen worden. Wanneer blijkt dat de opvoedgedragingen over meerdere jaren een effect hebben op angst, dan zou dit tevens belangrijke implicaties kunnen hebben voor toekomstige interventies en kan rekening worden gehouden met de leeftijd van de adolescent. Resultaten van de huidige studiev variabelen over meerdere jaren geven een betrouwbaarder beeld van de ontwikkeling en effecten van opvoedgedragingen en angst.

Samengevat is deze studie interessant omdat de resultaten laten zien dat bepaald opvoedgedrag van ouders een mediërende rol heeft op de relatie tussen persoonlijkheidskenmerken en angst. De gevonden relaties tussen persoonlijkheidskenmerken, opvoedgedrag en angst illustreren dat complexe mechanismen interacteren met persoonlijkheidskenmerken, opvoedgedrag en angst. Kennis over persoonlijkheidskenmerken, opvoedgedrag en angst, welke van invloed zijn op het ontwikkelen van angstsymptomen, kunnen angststoornissen voorkomen of reduceren.

Conclusie

Deze studie heeft bijgedragen aan kennis over de mediatie van opvoedgedrag op de relatie tussen persoonlijkheid en angst van de adolescent. Er is onderscheid gemaakt tussen opvoedgedragingen van vaders en moeders en er zijn verschillen gevonden in opvoedgedrag van vaders en moeders. De resultaten tonen aan dat de

persoonlijkheidskenmerken welwillendheid en emotionele stabiliteit met als mediators psychologische controle van vaders en moeders, en overreactiviteit van vaders zijn gerelateerd aan een toename van angst bij adolescenten. Mede dankzij de resultaten van dit onderzoek is er meer inzicht gekomen in deze factoren die invloed hebben op angst. Met name de negatieve opvoedgedragingen van vaders hebben een sterke mediërende rol op angst van adolescenten. Vanwege de belangrijke rol van vaders op angst van de adolescent, is het van belang om naast moeders ook vaders te betrekken bij de interventies tegen angstsymptomen. Daarbij is opvoedgedrag van ouders gemakkelijker te behandelen dan persoonlijkheidskenmerken van adolescenten. Deze informatie kan ten goede komen aan kwetsbare kinderen en adolescenten die door het voorkomen of verminderen van angst beter kunnen functioneren en participeren in de maatschappij.

Referenties

- Akker, L., Deković, M., Asscher, J. J., Shiner, R. L., Prinzie, P. (2013). Personality types in childhood: relations to latent trajectory classes of problem behavior and overreactive parenting across the transition into adolescence. *Journal of Personality and Social Psychology, 104*(4), 750-764. doi:10.1037/a0031184
- Akker, L., Deković, M., & Prinzie, P. (2010). Transitioning to adolescence: How changes in child personality and overreactive parenting predict adolescent adjustment problems?. *Development and Psychopathology 22*, 151-163. doi:10.1017/S0954579409990320
- Albrecht, A.K., Galambos, N.L. & Jansson, A.K. (2007). Adolescents' internalizing and aggressive behaviors and perceptions of parents' psychological control: A panel study examining directions of effects. *Journal of Youth and Adolescents, 36*, 673-684. doi:10.1007/s10964-007-9191-5
- Arnold, D. S., O'Leary, S. G., Wolff, L. S., & Acker, M. M. (1993). The Parenting Scale: A measure of dysfunctional parenting in discipline situations. *Psychological Assessment, 5*, 137-144. doi:10.1037/1040-3590.5.2.137
- Barber, B. K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *Child Development, 67*, 3296-3319. Verkregen van <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.14678624.1996.tb01915.x>
- Barlow, D. H. (2002). *Anxiety and its disorders: The nature and treatment of anxiety and panic*. New York: Guilford Press.
- Batelaan, N. M., Rhebergen, D., De Graaf, R., Spijker, J., Beekman, A. T. F. Penninx, B. (2012). Panic attacks as a dimension of psychopathology: Evidence for associations with onset and course of mental disorders and level of functioning. *Journal of clinical psychiatry, 73*(3), 1195-1202. doi:10.4088/JCP.12m07743
- Bell, R. & Chapman, M. (1986). Child effects in studies using experimental or brief longitudinal approaches to socialization. *Developmental Psychology, 22*, 595-603. Verkregen van <http://ovidsp.tx.ovid.com/sp-3.15.1b>
- Belsky, J., & Jaffee, S. (2006). *The multiple determinants of parenting. Developmental Psychopathology: Risk, disorder and adaptation*. New York: Wiley.
- Bögels, S. M., Bamelis, L., & Van der Bruggen, C. O. (2008). Parental rearing as a function of parent's own, partner's, and child's anxiety status: Fathers make a difference. *Cognition & Emotion, 22*, 522-538. doi:7890-92/jg.
- Brennan, K. A., Clark, C. L., & Shaver, P. R. (1998). *Self-report measurement of adult attachment: An integrative overview. In J. A. Simpson & W. S. Rholes (Eds.), Attachment theory and close relationships*. New York: Guilford Press.

- Caspi, A., Shiner, R. L. (2006). *Personality development*. In W. Damon, R. M. Lerner, & N. Eisenberg (Eds.), *Handbook of child psychology: Vol. 3. Social, emotional, and personality development*. New York: Wiley.
- Cicchetti, D. & Toth, S.L. (1998). Development of depression in children and adolescents. *American Psychologist*, *53*, 221-241. Verkregen van <http://psycnet.apa.org/journals/amp/53/2/221/>
- Clark, L. A., Watson, D., & Mineka, S. (1994). Temperament, personality, and the mood and anxiety disorders. *Journal of Abnormal Psychology*, *103*(1), 103–116. doi: 2342/mjg.230/as3998960836
- Clark, K.E., & Ladd, G.W. (2000). Connectedness and autonomy support in parent-child relationships: Links to children's social emotional orientation and peer relationships. *Developmental Psychology*, *36*, 485-498. doi:10.1037/0012-1649.36.4.485
- COTAN (1999). *Beoordelingssysteem voor de kwaliteit van tests*. Amsterdam: NIP.
- COTAN (2010). *Beoordelingssysteem voor de kwaliteit van tests*. Amsterdam: NIP.
- Dadds, M.R., & Roth, J.H. (2001). *Family processes in the development of anxiety problems*. In M.W. Vasey, & M.R. Dadds (Eds.), *The developmental psychopathology of anxiety*. New York: Oxford University Press.
- Denissen, J. J. A., Van Aken, M. A. G. & Dubas, J. S. (2009). It takes two to tango: How parents and adolescents personalities link to the quality of their mutual relationship. *Developmental Psychology*, *45*, 928-941. doi:10.1037/a0016230
- Dwairy, M. (2010). Parental inconsistency: a third cross-cultural research on parenting and psychological adjustment of children. *Journal of Child and Family Studies*, *19*, 23-29. doi:10.1007/s10826-009-9339-x
- Essau, C.A., Conradt, J., & Petermann, F. (2000). Frequency, comorbidity, and psychosocial impairment of anxiety disorders in German adolescents. *Journal of anxiety disorders*, *14*, 263-279. doi:10.1016/S0887-6185(99)00039-0
- Ezpeleta, L., Keeler, G., Alaatin, E., Costello, E.J., & Angold, A. (2001). Epidemiology of psychiatric disability in childhood and adolescence. *Journal of child psychology and psychiatry*, *42*, 901-914. doi:10.1111/1469-7610.00786
- Field, A. P. (2009). *Discovering statistics using SPSS*. London, Engeland: SAGE.
- Fox, N. A., Henderson, H.A., Marshall, P.J., Nichols, K.E., & Ghera, M.M. (2005). Behavioral Inhibition: Linking biology and behavior within a developmental framework. *Annual Review of Psychology*, *56*, 235-262. doi:10.1146/annurev.psych.55.090902.1411532
- Gamez, W., Schmidt, F. & Watson, D. (2010). Linking 'big' personality traits to anxiety, depressive, and substance use disorders: A meta-analysis. *American Psychological Association*, *136*, 768-821. doi:10.1037/a0020327

- Gar, N.S. & Hudson, J.L. (2008). An examination of the interactions between mothers and children with anxiety disorders. *Behavior research and therapy*, *46*, 1266-1274. doi:10.1016/j.brat.2008.08.006
- Goodwin, R. D., Lieb, R., Hoefler, M., Pfister, H., Bittner, A., Beesdo, K. & Wittchen, H. (2004). Panic Attack as a Risk Factor for Severe Psychopathology. *The American Journal of Psychiatry*, *161*(12), 2207-2214. doi:23mj/3458-1-276111
- Grolnick, W.S. & Pomerantz, E.M. (2009). Issues and challenges in studying parental control: Toward a new conceptualization. *Child Development Perspectives*, *3*, 165-170. Verkregen van <http://www.selfdeterminationtheory.org/SDT/documents/>
- Grusec, J.E. & Hastings, P.D. (2007). *Handbook of socialization*. New York: Guilford Press.
- Gullone, E. (2000). The development of normal fear: A century of research. *Clinical Psychology Review*, *20*, 429-451. doi:0272-7358/00/
- Haan, A. D. (2011). *The wonder years: development of externalizing behaviors, parenting, and personality from childhood to adolescence*. Universiteit Utrecht, Utrecht.
- Haan, A.D., Dekovic, M., & Prinzie, P. (2012). Longitudinal impact of parental and adolescent personality on parenting. *Journal of Personality and Social Psychology*, *102*(1), 189–199. doi:10.1037/a0025254
- Halgunseth, L. C., Perkins, D. F., Lippold, M. A., & Nix, R. L. (2013). Delinquent-oriented attitudes mediate the relation between parental inconsistent discipline and early adolescent behavior. *Journal of Family Psychology*, *27*, 293-302. doi:896847hg39-09273
- Huver, R.M.E., Otten, R., De Vries, H., Engels, R.C.M.E. (2010). Personality and parenting style in parents of adolescents. *Journal of Adolescence*, *33*, 395–402. doi: 10.1016/j.adolescence.2009.07.012
- Kessler, R.C., Avenevoli, S., Green, J., Gruber, M.J., Guyer, M., He, Y., . . . Merikangas, K.R. (2009). National comorbidity survey replication adolescent supplement (NCS-A): III. Concordance of DSM-IV/CIDI diagnoses with clinical reassessments. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, *49*, 1002-1014. doi:10.1097/CHI.0b013e31819a1cbc
- Kushner, S. C., Tackett, J. L., & Bagby, R. M. (2012). The structure of internalizing disorders in middle childhood and evidence for personality correlates. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, *34*, 22–34. doi: 10.1007/s10862-011-9263-4
- Leeuwen, K.G., Mervielde, I., Breat, C. & Bosmans, G. (2004). Child personality and parental behavior as moderators of problem behavior: Variable-and person-centered approaches. *Developmental Psychology*, *40*, 1028-1046. doi:10.1037/0012-1649.40.6.1028

- Leeuwen, K.G., Mervielde, I., De Clercq, B.J., & De Fruyt, F. (2007). Extending the spectrum idea: Child personality, parenting and psychopathology. *European Journal of Personality, 21*, 63-89. doi:10.1002/per.598
- Lindell, M.K., Whitney, D.J. (2001). Accounting for common method variance in cross-sectional research designs. *Journal of Applied Psychology, 86*, 114-121. doi:10.1037//0021-9010.86.1.114
- Locke, L. M., & Prinz, R. J. (2002). Measurement of parental discipline and nurturance. *Clinical Psychology, 22*, 895-929. doi:10.1016/S0272-7358(02)00133-2
- Marchand-Reily, J. F. (2012). The role of fathers' depressive symptoms and lax and over-reactive discipline in children's externalizing and internalizing behaviors. *Journal of Adult Development, 19*, 181-189. doi:10.1007/s10804-012-9145-3
- McCrae, R.R., Costa, P.T., Ostendorf, F., Angleitner, A., Hrebickova, M., Avia, M.D., Sanz, J., . . . Smith, P.B. (2000). Nature over nurture: Temperament, personality, and life span development. *Journal of Personality and Social Psychology, 78*, 173-186. doi:10.1037/0022-3514.78.1.173
- Mervielde, I., De Fruyt, F., & Jarmuz, S. (1998). *Linking openness and intellect in childhood and adulthood. In C. S. Kohnstamm, C. F. Halverson, I. Mervielde, & V. L. Havill (Eds.), Parental descriptions of child personality: Developmental antecedents of the Big Five?* (pp. 105-142). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Mikulincer, M., Shaver, P.R., & Pereg, D. (2003). Attachment theory and affect regulation: the dynamics, development, and cognitive consequences of attachment-related strategies. *Motivation and emotion, 27*, 77-102. doi:10.1023/A:1024515519160
- Muris P.E.H.M., Meesters, M.P., & Blijlevens, P. (2007). Self-reported reactive and regulative temperament in early adolescence: Relations to internalizing and externalizing problem behavior and "big three" personality factors. *Journal of Adolescence, 30*, 1035-1049. doi:10.1016/j.adolescence.2007.03.003
- Ormel, J., Raven, D., Van Oort, F., Hartman, C. A., Reijnevelds, S. A., Veenstra, R., . . . Oldehinkel, A. J. (2015). Mental health in Dutch adolescents: a TRAILS report on prevalence, severity, age of onset, continuity and co-morbidity of DSM disorders. *Psychological Medicine, 45*, 345-360. doi: 10.1017/S0033291714001469
- Petersen, A.C., Compas, B.E., Brooks-Gunn, J., Stemmler, M., Ey, S. & Grant, K.E. (1993). Depression in adolescence. *American Psychologist, 48*, 155-168. Verkregen van: <http://mph.ufl.edu/>
- Prinz, P., Onghena, P., Hellinckx, W., Grietens, H., Ghesquière, P., & Colpin, H. (2003). The additive and interactive effects of parenting and children's personality on externalizing behavior. *European Journal of Personality, 17*, 95-117. doi:10.1002/per.467

- Prinzle, P., Onghena, P., Hellinckx, W., Grietens, H., Ghesquière, P., & Colpin, H. (2004). Parent and child personality characteristics as predictors of negative discipline and externalizing behavior. *European Journal of Personality, 18*, 73-102. doi:10.1002/per.501
- Prinzle, P., Onghena, P., & Hellinckx, W. (2007). Reexamining the Parenting Scale. Reliability, factor structure, and concurrent validity of a scale for assessing the discipline practices of mothers and fathers of elementary-school-aged children. *European Journal of Psychological Assessment, 23*, 24-31. doi:10.1027/1015-5759.23.1.24
- Prinzle, P., Van der Sluis, C. M., De Haan, A. D., & Deković, M. (2010). The mediational role of parenting on the longitudinal relation between child personality and externalizing behavior. *Journal of Personality, 78*, 1301-1323. doi:10.1111/j.1467-6494.2010.00651.x
- Rapee, R.M., Schniering, C.A., & Hudson, J.L. (2009). Anxiety disorders during childhood and adolescence: Origins and treatment. *Annual Review of Clinical Psychology, 5*, 311-341. doi:10.1146/annurev.clinpsy.032408.153628
- Ryan, R.M. & Deci, E.L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist, 55*, 68-78. doi:10.1037//0003-066X.55.1.68
- Shiner, R., & Caspi, A. (2003). Personality differences in childhood and adolescence: Measurement, development, and consequences. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 44*, 2-32. doi:10.1111/1469-7610.00101
- Soenens, B. & Steenkiste, M. (2010). A theoretical upgrade of the concept of parental psychological control: Proposing new insights on basis of self-determination theory. *Developmental Review, 30*, 74-99. doi:10.1016/j.dr.2009.11.001
- Verhoeven, M., Bögels, S. M., & Bruggen, C. C. van der (2012). Unique role of mothering and fathering in child anxiety; Moderation by child's age and gender. *Journal of Child and Family Studies, 21*, 331-343. doi:10.1007/s10826-011-9483-y
- Wolfradt, U., Hempel, S., & Miles, J.N.V. (2003). Perceived parenting styles, depersonalization, anxiety and coping behavior in adolescents. *Personality and Individual Differences, 34*, 521-532. doi:10.1016/S01918869(02)00092-2
- Wood, J. J., McLeod, B. D., Sigman, M., Hwang, W., & Chu, B. C. (2003). Parenting and childhood anxiety: theory, empirical findings, and future directions. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 44*(1), 134-151. doi:10.1111/1469-7610.00106